

Et patriotisk forsvar

Michael Böss har i al stilfærdighed begået en politisk ukorrekt provokation: En yderst velargumenteret indføring i, hvad nationen er for en størrelse, og hvorfor det er så væsentligt for os at forsvare den og bevare den

Michael Böss: *Forsvar for Nationen – nationalstaten under globaliseringen*. Aarhus Universitetsforlag 2006. 484 s., 398 kr.

Af Dennis Nørmark

Der er et blafrende dannebrog på forsiden af Michael Böss' bog om nationalstaten. Det var ikke helt let at tage den beslutning, indrømmede forfatteren for nogen tid siden, da bogen blev præsenteret ved et seminar på Aarhus Universitet. Et forsvar for nationen – det er vanskeligt at forestille sig noget mere utjekket i en akademisk og humanistisk sammenhæng, og at pryde bogen med det danske flag er vel en direkte provokation? Men noget interessant var sket op til udgivelsen af denne bog. En international krise, startet af et stort jysk dagblad havde fået hele verdens muslimer – eller sådan så det ud – op af stolene, og ud på gaderne bevæbnet med vores rød/hvide symbol og en dunk petroleum. Og, som Michael Böss skriver det i *Forsvar for Nationalstaten*, gjorde det ondt, ikke kun på erklærede nationalister, men også på de intellektuelle, der normalt forsværger, at de påvirkes af noget så primitivt og banalt som nationale følelser. Så flaget kom på forsiden alligevel. For nationalstaten og de følelser, der knytter sig til den, er ikke blot en anakronisme, i en post-national globaliseret verden, hvor den kun dyrkes af de enfoldi-

ge få. Den er i høj grad levende, og, skriver Michael Böss, den har fremtiden for sig.

Det var krigen på Balkan, der først og fremmest punkterede den modernistiske forestilling om, at nationens dage var talte. Europas intellektuelle havde troet – og ikke mindst håbet – at Europa nu var kommet på bedre tanker, og at folkene havde forstået, at national stolthed mest var noget, man skulle skamme sig over. Derfor kom krigen i Jugoslavien som et chok. De modernistiske teorier kunne ikke forklare dette irrationelle tilbageslag. Noget måtte tænkes om.

At tage nationen til nåde

Michael Böss, der er lektor ved Institut for Sprog, Litteratur og Kultur ved Aarhus Universitet, viser med sin ekstremt grundige gennemgang af nationalstatens udvikling og de politiske teorier, der har opfostret den, bekæmpet den og udviklet den, at det er på tide at tage nationen til nåde igen. Det er det, fordi alternativer til nationen ikke fungerer, og de fungerer ikke, fordi de ikke er "antropologisk realistiske". De er idealer og forestillinger, intellektuelle abstraktioner og smukke hensigter, men de er fuldstændig ude af trit med, hvad mennesker har brug for, og hvad der historisk set har vist sig at fungere.

Og hvad er det så for teorier og tilgange, der ikke tager nationalstaten seriøst. Ja, Böss fremhæver adskillige. Der er dels post-koloniale og anti-rationalistiske tilgange til nationen. I følge denne skole – som altid rummer påfaldende mange fortalere fra minoritetsgrupper – er nationen forkastelig, fordi den kun kan rumme ét kulturelt perspektiv, og dermed undertrykker nationen en indre kulturel mangfoldighed. Den oplysningstanke, som nationalstaten er født af, er endvidere etnocentrisk og bedredende og medfører derfor også undertrykkelse. Disse kritikere af nationalstaten foreslår i stedet en pluralistisk nation med plads til kulturel forskellighed, og de afviser, at den politiske ledelse af et land overhovedet skal være "fedtet" ind i nogen form for kultur.

Böss viser i bogen, hvordan dette kulturelrelativistiske perspektiv i virkeligheden minder mest om galopperende neoliberalisme, hvor sammenhængskraft og kulturelt fællesskab opfattes som en snærende spændetrøje, der forhindrer de frie individers personlige udfoldelse. Staten skal blande sig uden om kultur og blot sikre individernes rettigheder igennem såkaldt identitetspolitik. Her kan samfundets borgere så igennem landets domstole afprøve deres individuelle rettigheder til at gå klædt, som de vil, undervise deres børn, som de

vil, eller dyrke kulturelle særpræg i fred. Et godt eksempel på et land, der er ved at blive atomiseret i særrettigheder, er USA, hvor domstolenes afgørelser på disse områder nu udstikker og garanterer kulturel forskellighed. En ærgerlig udvikling, for på den måde, er domstolene faretruende tæt på at udstikke landets politiske linie. Noget, som i sagens natur burde være et ansvar, tildelt de folkevalgte politikere.

Skrøbelige konstruktioner

Michael Böss gør kort proces i *Forsvar for Nationen*: Opsplitning i heterogene nationer og kulturel pluralisme er overhovedet ikke et fremtidssikret alternativ. Utopisk kosmopolitanisme og multikulturalisme er ingen holdbar strategi *inden for* en nation. Det samme kan siges om ny-republikanisme, hvor det politiske fællesskab renses totalt for kultur, følelser og identitet og i stedet danner rum for en kulturfri politisk drøftelse, ud fra rationelle demokratiske principper. Det er smukt, men det fungerer ikke.

Og hvorfor så ikke det? Jo grunden er, at nationer uden en national sammenhængskraft og uden patriotisme lider under en række svagheder. Et politisk samfund, hvor ingen forventer, at nogen deler den samme adfærd, de samme værdier, forestillinger, loyalitet, viden eller normer, bliver nemlig et samfund uden tilstrækkelig tillid. Og tillid skal ikke fremhæves, fordi det er sødt, rart og dejligt, men fordi tillid ganske enkelt er fornuftigt.

Et kendetegn ved de stater vi normalt kalder *failed states* er, at den kulturelle sammenhængskraft og tillid imellem borgerne er på et absolut nulpunkt. Böss fremfører en lang række eksempler fra udlandet på, hvor galt det går, når man ikke vil vide af en nationalkulturel identitet, men i stedet hævder borgernes frihed til at lade deres kulturelle loyalitet stritte i alle mulige retninger. Her kunne forfatteren naturligvis have fremvist en perlerække af mislykkede og krigshærgede udviklingslande, men styrken ved bogens eksempler består i, at Böss udvælger nationer, som umiddelbart er velstående og velfungerende.

Tag eksempelvis Canada og USA: lande som på afstand fremstår som multikulturelle utopier. I close-up er billedet dog knap så kønt. USA's kulturelle kort er opsplittet i forskellige kulturelle grupper (hispanics, sorte, hvide, asiater og indfødte), der i stedet for at stå sammen som nation bekæmper hinanden med særrettigheder. Ansvar for samfundet som helhed kan ligge på et meget lille sted. Canada er ligeledes en yderst skrøbelig konstruktion, hvor politikeres modvilje mod at udstikke nogen som helst form for værdimæssig linie (der kunne skade nationens mange grupper), reelt forhindrer magten i at foretage ordentlige og ansvarlige politiske valg. Når man hele tiden skal tage hensyn, tærer det kraftigt på muligheden for at være politisk beslutningsdygtig. Resultatet bliver nationer, der binder sig selv på hænder og fødder, og som er proppet med borgere, der meler deres egen kage.

Om man så bryder sig om det eller ej, så er det følelser, der motiverer mennesker til social adfærd. Social ansvarlighed er ikke noget, almindelige mennesker argumenterer for igennem abstrakte hensigtserklæringer, det er noget, man som menneske føler. Derfor må man tage de følelser, som mennesker bruger, når de danner samfund, dybt seriøst. Det er ikke irrationelt, det er realisme.

Og Michael Böss' udgangspunkt er både liberalt og rationelt. Oplysningstidens idealer om frihed fra vilkårlig magtudøvelse, personlig ret til at søge lykken og de grundlæggende frihedsrettigheder må ikke underlægges tilfældige kulturelle traditioner. De er universelle. Alligevel kan de sagtens understøttes af kulturelle værdier. På den måde opererer Böss med en meget uidealistisk antropologisk realisme, som klæder argumentationen i bogen overordentlig godt. Med det mener jeg, at Böss bygger sine argumenter op på en grundig og empirisk velfunderet måde. Der er masser af eksempler fra ind- og udland. Særligt fra det Irland, som forfatteren har speciel ekspertise indenfor. Bogen er en blændende indføring i nationalismeteorier, samtidig med at det utvetydigt er en debatbog med en klar stillingtagen. På den måde bliver den et kvalificeret bud på et forsvar for nationen, underbygget af et vældigt godt analytisk og teoretisk overblik.

Dybt provokerende

Forsvar for Nationen er dybt provokerende, men på en meget stilfærdig måde. Böss er ingen polemiker, der slår om sig til højre og venstre. Han præsenterer sine modstandere på en fair og nuanceret måde uden et øjeblik at lade læseren i tvivl om, hvor han står: Nationen skal forsvares, eller "gentilegnes", som Böss foretrækker at kalde det. Med det menes der, at vi skal genfinde vores patriotisme og stolthed uden national selvtilstrækkelighed. Vi skal understrege vores kulturelle identitet uden at blande biologiske begreber som etnicitet og race ind i sagen. Vi skal forstå vores historiske egenart uden at gøre den til en historisk uundgåelighed. Vi skal bevare den kulturelle ramme om det politiske uden at afvise de politiske institutioner, der placerer sig over nationen – navnlig EU – foruden hvilke vi ville være ganske alvorligt på spanden.

Det er provokerende at tale positivt om patriotisme, at afvise utopisk kosmopolitanisme og politisk korrekthed som akademisk bluff, og at udfordre det modernistiske credo om, at nationalstaten blot er par hundrede år gammel. Det er modigt at hævde en gyldighed bag den "folkelige realisme", som det har været en intellektuel specialitet at gøre nar af de sidste 50 år.

Og nu er det på tide at bringe en advarsel: For den, der på baggrund af bogen – eller for den sags skyld denne anmeldelse – placerer Böss på den højrenationale fløj, er så galt afmarcheret, som man næsten kan blive. Forfatteren afviser nemlig fuldstændig den "magiske" forestilling hos Søren Krarup o.a. om en folkesjæl, eller en særlig biologisk egenart, som er grundlagt i et folk eller

en etnisk gruppe ud fra en historisk nødvendighed. Den slags hokus-pokus ligger langt fra Böss' oplysningstanker. Etnicitet afvises fuldstændig som et tomt begreb, og af samme grund savner jeg lidt, at Böss måske tog dette begreb lige så seriøst, som "social konstruktion", som han gør med den nationale kultur. For etnicitet spiller jo stadig en rolle for folk, på trods af at det i den akademiske lejr er blevet dekonstrueret til ukendelighed. En overbevisende adskillelse af etnicitet fra kultur kunne således have gavnet forfatterens argument, da man ikke kan undgå at stå tilbage og savne ordentlige anvisninger på, hvordan kulturnationer kan udskille og bekæmpe den biologiske identitet, som klæber til nationsbegrebet. Hvordan kommer vi ordentligt overens med begrebet etnicitet? Svar udbedes!

Og hvad er vi så på vej imod i Danmark? Identitetspolitik eller en ny "tynd nationalisme", hvor det ikke længere er tabu at forlange en vis kulturel samhørighed mellem nationens borgere? Ser man som Michael Böss på de seneste års udvikling, ser man tendenser i begge retninger. Opgøret herhjemme med en multikulturalistisk ligegyldighed over for kulturelle forskelle tyder klart på en patriotisk oprustning. Karikaturtegningerne i Jyllands-Posten kan betragtes som sådan en kulturel markering, men regeringens uldne udmeldinger om tegningerne er i følge Böss i virkeligheden mere et udtryk for en værdineutral politik, som er mere fokuseret på rettigheder end på at melde klart ud om, hvad man mener.

Måske er det kontraktpolitikens bagside, at de kortsigtede strategier forhindrer politikerne i at handle ud fra normer og værdier, som de kan hævde er nationale. Uden den slags kulturel ballast bag sine argumenter kan man nemlig ikke planlægge længere ud i fremtiden end til næste folketingsvalg. På den måde ender politik med at blive forsøget på at "holde sammen på stumperne" inden for territoriet Danmark – eller for den sags skyld inden for *den canadiske mosaik*. I sidste ende kan det betyde, at samfundet fragmenteres og skvatter sammen, hvis vi da ikke i stedet genfinder nationen og ignorerer alle dem, der prøver at bilde os ind, at den er stendød.

Dennis Nørmark er amanuensis ved Afdeling for Antropologi og Etnografi, Aarhus Universitet.